

V. S. AGEJEV: Psychologija mežgruppovych otnošenij. Izd. Moskovskogo universiteta, Moskva 1983. 143 s.

Monografia sovietskeho autora V. S. Agejeva *Psychologija mežgruppovych otnošenij* patrí k takým prácam, v ktorých sa opúšťajú známe postupy, mapovania problému. Koncepcia i štruktúra monografie sú vlastne „tradičné“, po úvodnom náčrte problému autor zoznamuje so stavom jeho doterajšieho riešenia v najvýznamnejších teóriách a koncepciách psychológov západnej proveniencie, čitateľa informuje o svojich teoretických a metodologických východiskách i o hypotézach, z ktorých najdôležitejšie výskumne overil. Experimenty v práci popisuje spolu s výsledkami.

Obsah monografie je netradičný a čitateľ, ktorý je čo i len čiastkovo zorientovaný v tom, čo súčasnú sociálnu psychológiu konštituuje ako vedu a čo sa v nej rieši i skúma, ho veľmi ocení. V. S. Agejev prezentuje teoreticky a experimentálne podložený názor na predmet sociálnej psychológie a formuluje požiadavku jeho ďalšieho prepracovania. Zdôvodňuje potrebu teoreticky a metodologicky rozpracovať a výskumne riešiť sociálnopsychologické aspekty medziskupinových vzťahov aj vzájomného pôsobenia na rôznych úrovniach sociálnej organizácie (najmä na úrovni makroskupín). Medzi inými navrhuje riešiť aj problém medziskupinového vnímania (resp. sociálnej percepcie), na ktorý sa v monografii prednostne sústredil.

Náčrtnuté stránky i súvislosti problému medziskupinového vnímania a pôsobenia sú čiastkovým vkladom autora ku konštituovaniu samostatnej predmetnej oblasti v sociálnej psychológii, akou je oblasť medziskupinového pôsobenia. Vymedzením okruhu no-

vých sociálnopsychologických fenoménov sa podľa neho posunú medze doteraz preferovanej sociálnopsychologickej problematiky (pričom mal autor na mysli najmä prehĺbenie a rozšírenie poznania sociálnej percepcie na úrovni mikroskupín a osobností). Medziskupinová úroveň „rozširuje sociálny kontext a umožňuje naplniť sociálnopsychologické skúmania vlastným sociálnym obsahom“. V. S. Agejev sformuloval niektoré teoretické východiská v hypotézach, čo mu umožnilo experimentálne ich overiť, a tak poukázať na možnosť využitia výsledkov vo vedeckom riadení malých skupín i kolektívov.

Skutočnosť, že sa formuje nová oblasť sociálnopsychologického skúmania svedčí najmä o neuspokojivom stave teórie, ktorá je zovšeobecnením výsledkov skúmania malých skupín ako izolovaných „monád“ vybraných z ich prirodzeného sociálneho prostredia, akoby tieto jestvovali mimo spojení s inými sociálnymi skupinami. Rovnako svedčí o potrebe širšieho sociálneho kontextu skúmania v sociálnej psychológii — s dôrazom na makrosociálne skupiny, veľké spoločenstvá ľudí. Tým sa monografia prirodzene zaraďuje medzi všeobecné, aktuálne tendencie súčasnej sociálnej psychológie ako vedy.

V. S. Agejev rieši niekoľko hlavných úloh v štyroch kapitolách vlastnej práce. V prvej kapitole *Skúmanie medziskupinových vzťahov v zahraničnej sociálnej psychológii* zameral sa na podstatné a základné prístupy k skúmaniu medziskupinového pôsobenia i vzťahov v psychológii západných autorov. Medziskupinové pôsobenie a vzťahy boli donedávna jednou

z najmenej vymedzených či skúmaných oblastí. Aspekty medziskupinového pôsobenia sa analyzovali iba okrajovo pri riešení iných problémov v sociálnej psychológii. Predhistóriu riešenia tejto problematiky charakterizuje psychologizácia a biologizácia medziskupinových javov a ignorovanie ich sociálnej podmienenosti.

V západnej psychológii (najmä angloamerickej) sa poznatky získané v laboratórnych experimentoch s malými skupinami extrapolovali aj na makrosociálne skupiny. Prekážkou v rozvoji problematiky medziskupinových vzťahov bola koncentrácia sociálnych psychológov na skúmanie vnútroskupinových procesov a javov, čo sa napokon odrazilo aj vo faktoch a poznatkoch tvoriacich obsah sociálnej psychológie.

Zameranosť úsilia sociálnych psychológov na riešenie medziskupinových vzťahov je prirodzeným dôsledkom vnútornej logiky vývoja sociálnej psychológie ako vedy a rovnako požiadavkou praxe.

Na začiatku skúmania medziskupinových vzťahov (v päťdesiatych rokoch) sa za jedinú determinantu medziskupinových fenoménov považovali vnútroosobnostné motivačné alebo emocionálne činitele (tzv. „motivačné“ teórie medziskupinových vzťahov S. Freuda, T. Adorna, L. Berkovitz). V úplnom svetle sa odhalila nespôsobilosť takého prístupu k vysvetleniu vnútroskupinových javov bez ohľadu na ich sociálne súvislosti. Pozornosť známych sociálnych psychológov začala sa zameriavať na analýzu fenoménov makrosociálnych skupín a medziskupinových vzťahov (napr. M. Sherif, H. Tajfel, S. Moscovici). Uvedený problém sa skúmal, i naďalej skúma v medziach interakcionistickej a kognitivistickej orientácie v sociálnej psychológii.

Interakcionistický prístup M. She-

rifa je prvým skutočne skupinovým prístupom k analýze medziskupinových vzťahov. Objektom analýzy sú procesy a javy vnútri malých skupín, predovšetkým jav konkurencie a kooperácie, pričom medziskupinové vzťahy sa skúmajú iba ako sociálne súvislosti malých skupín. Koncepcia M. Sherifa podnietila výskum medziskupinovej diskriminácie predovšetkým v prácach H. Tajfela. Ten zdôraznil kognitívnu reguláciu medziskupinových vzťahov a vymedzil tieto regulačné kognitívne procesy: sociálna kategorizácia — sociálna identifikácia — sociálne porovnanie — sociálna (medziskupinová) diskriminácia. Medziskupinové vzťahy označil za predmetnú oblasť, ktorá ovplyvní premenu základov sociálnej psychológie. H. Tajfel však medziskupinovú diskrimináciu povýšil na jediný vysvetľujúci princíp medziskupinových vzťahov.

Hoci sa autor monografie inšpiruje myšlienkou kognitívnej regulácie vo vysvetľovaní medziskupinových vzťahov, túto podľa nás „poznal a kriticky prekonal“, čoho dôkazom sú jeho teoretické východiská a metodologická orientácia na dobre prepracované filozoficko-teoretické koncepcie sovietskych autorov (najmä Vygotského, A. N. Leontieva, Rubinštejna, Luriju, Lomova, Andrejevovej a ďalších). Jeho práca je príspevkom k špecifickej sociálnopsychologickej teórii medziskupinového pôsobenia, ktorá sa zatiaľ nerozvíjala ako samostatná oblasť skúmania, iba v rámci riešenia iných problémov sociálnej psychológie (napr. ako širší sociálny kontext skúmania medziosobných vzťahov, medziosobného vnímania v malých skupinách a kolektívoch — Petrovskij, Kolomin-skij, Bodalev).

Vlastný prístup predkladá V. S. Agejev v druhej kapitole *Medziskupinové vzťahy ako oblasť sociálnopsychologického poznania*. Charakterizuje

v nej medziskupinové vzťahy ako objekt sociálnopsychologického skúmania, skupinu ako subjekt sociálneho vnímania, pričom „v sociálnej psychológii chápanie skupiny ako subjektu sa týka nielen vonkajších foriem aktivity . . . , ale aj jej vnútorných, poznávacích foriem“. Zreteľne diferencoval a špecifikoval vnímanie [perceptciu] z hľadiska teórie všeobecnej a sociálnej psychológie.

V. S. Agejev predpokladá a dokazuje výsledkami svojich experimentov spojenie a determináciu medziskupinových vzťahov a medziskupinového vnímania reálnou spoločnou činnosťou skupín. Autorovo vysvetlenie zaužívaného, no málo vymedzeného pojmu „sociálna percepcia,“ (resp. používajú sa ekvivalenty: „medziosobné vnímanie“, „sociálne perceptívne procesy“, „sociálne predstavy“ a najnovšie „kauzálna atribúcia“) zohľadňuje komplexnosť tohto javu. V sociálnej psychológii je sociálna percepcia systémom procesov vnímania aj emocionálno-motivačných procesov prejavujúcich sa v činnosti, správaní a vo vzťahoch skupín (a jednotlivcov). Pokiaľ je nám známe V. S. Agejev po prvý raz v sociálnej psychológii určil, v čom spočíva špecifickosť a zvláštnosť medziskupinovej percepcie na rozdiel od individuálnej percepcie, vymedzil jej štruktúru, charakterizoval jej dynamiku i obsah.

Ako metodologické východisko

riešenia problému zvolil autor determináciu medziskupinovej percepcie medziskupinovou činnosťou, a zdôraznil potrebu analyzovať činnosť skupín, jej priebeh a predovšetkým ciele. Predpoklad, že medziskupinová percepcia závisí od spoločnej medziskupinovej činnosti, experimentálne potvrdil. Hypotézy, popis experimentov a skúmaného súboru študentov i žiakov, metód skúmania a interpretácia výsledkov tvoria obsah tretej a štvrtej kapitoly: *Medziskupinové vnímanie a medziskupinové vzájomné pôsobenie, Činnosťné sprostredkovanie interskupinovej aktivity*. Hlavným cieľom experimentov bola podľa autora „realizácia princípu činnosti v reálnej praxi skúmania medziskupinovej problematiky“.

Monografia V. S. Agejeva je inšpiračným zdrojom k riešeniu problematiky medziskupinového pôsobenia a vzťahov v marxistickej sociálnej psychológii. Je jedným z prvých i keď všeobecným teoretickým a metodologickým náčrtom, ktorý je treba ďalej precizovať, špecifikovať v jednotlivostiach, teoreticky riešiť a hlavne výskumne potvrdiť. Aj v tejto podobe je vhodným vodidlom k pochopeniu vzájomného prepojenia a väzieb medzi spoločenským, skupinovým a individuálnym vedomím z hľadiska ich sociálnopsychických aspektov.

Mária Machalová

KATOLÍCKY MODERNIZMUS

J. BILAS: Katolícky modernizmus P. T. de Chardina. Pravda, Bratislava 1981,

s.

Diela významného francúzskeho vedca, filozofa a teológa, P. T. de Chardina, žijúceho v rokoch 1881—1955, boli síce zväčša vydané až po jeho smrti, vrátane jeho základnej práce *Ludstvo ako fenomén*, no predsa

podnietili oživený záujem a diskusie na celom svete. Je to práve obdobie prehlbujúcej sa všeobecnej krízy kapitalizmu, jeho kultúry a ideológie a zároveň aj ideológie náboženskej. To to podnietilo rozšírenie Teilhardovho